

Literatuur

AcuBieb 2013

Theo Peeters

Het jaar na 2012 'Het jaar van de bij' kun je een relatief rustig jaar noemen wat betreft Nederlandse publicaties over onze angeldragers. Wellicht heb ik hier en daar wat artikelen gemist want voor mijzelf was 2013 een soort bezinningsjaar.

Een van de vragen die me heeft beziggehouden was 'Wat ga ik de komende 10-15 jaar doen?' Welnu, ik heb besloten me meer op de parasitaire wespjes te gaan toelagen. Dit is dan ook mijn laatste overzicht van de literatuur in deze vorm. Ik heb nog heel even teruggekeken naar het begin van deze rubriek die begon met AcuBieb 1994

(<http://www.nev.nl/hymenoptera/bzzz2.pdf>).

De voornemens die ik bij het eerste overzicht noem heb ik niet allemaal waargemaakt. Toch hoop ik dat enkele lezers iets hebben gehad aan deze jaarlijkse overzichten, die alle 20 met plezier zijn samengesteld. Jan Smit dank ik voor zijn aanvullingen op mijn lijsten en verder dank ik hier graag de mensen die me stukken hebben toegestuurd. Blijf dat svp. ook in de komende jaren gewoon doen want mijn interesse voor aculeaten blijft. Evenals 'nieuwe literatuur' die me nieuws-gierig blijft maken! Mocht je gebruik willen maken van mijn literatuurbank, die inmiddels de 20.000 records nadert, dan kun je gewoon contact met me opnemen.

Er zijn in 2013 geen nieuwe aculeaten gemeld voor Nederland. De meest interessante artikelen vind je m.i. dit keer onder de buitenlandse literatuur. Met prachtige overzichten en studies aan verwantschappen tussen de (super)families van de hymenoptera van Aguiar et al., Klopstein et al., Johnson et al. en Payne et al.

Wat betreft bijen waren voor mij Cardinal & Danforth, Danforth et al., Kotthoff et al., Litman et al. en Rehan et al. in 2013 de meest interessante stukken. Kotthoff et al. (2013) zal ik in een volgend nummer bespreken. Bij studies over de status van bijen in Noordwest-Europa (Carvalho et al. 2013) zijn ook een aantal collega-onderzoekers in de auteurslijst opgesomd en ook in de discussies over de effectiviteit van maatregelen ten behoeve van bestuivers in agrarische landschappen doen we serieus mee (Scheper et al. 2013). Tenslotte is er nog steeds veel

aandacht voor de biodiversiteit en achteruitgang van bestuivers in onze landschappen.

De artikelen met een * bevatten determinatie-tabellen of kenmerken die makkelijk zijn bij het op naam brengen van genera en/of soorten.

Literatuur Nederland (42)

- Anonymous, 2013. Tytsjerksteradiel foar én mei de bij. Beleidsplan voor bij-vriendelijk handelen in de gemeente Tytsjerksteradiel. - Gemeente Tytsjerksteradiel: 1-33
- Biesmeijer, K., 2013. Bijen- bed & breakfast. Voedsel en nestgelegenheid voor bijen in onze landschappen. - Bijenhouden 7 (8): 18-19.
- Bink, F.A., 2013. De bescherming van insecten vraagt om een landschapsbenadering. - Entomologische Berichten 73 (2): 48-52.
- Boer, P. & J. Noordijk, 2013. Uitgelezen: W. DeKoninck et al. 2012. Verspreidingsatlas van de mieren van België. - Entomologische Berichten 73 (5): 218-219.
- Budding, J., 2013. Afscheid Peter Boer. - Dierplagen 16 (4): 19.
- Colijn, E., 2013. Het 1000-soortenproject in Nationaal Park De Meinweg. - Natuurhistorisch Maandblad 102 (10): 229-244.
- Coo, B. de, 2013. Ic heb selfs versoek daer op gedaen! - Bijenhouden 7 (1): 10-12.
- Cornelissen, B., 2013. Uitgelezen: T.M.J. Peeters et al. De Nederlandse bijen (Hymenoptera: Apidae s.l.). Natuur van Nederland 11. Naturalis Biodiversity Center en EIS-Nederland, Leiden. 544 pp. - Entomologische Berichten 73 (5): 219-220.
- De Naegel, A., 2013. Welke factoren beïnvloeden het succes van de harkwesppopulatie in Geel-Bel? - K.U. Leuven, 52 p.
- D'Haeseleer, J., 2013. Boekbespreking: De Nederlandse bijen (Hymenoptera: Apidae s.l.). - De Levende Natuur 14 (5): 239.
- Dicke, M., 2013. Column: Bij(e)en in Florence. - Entomologische Berichten 73 (3): 77.
- Engelenburg, J., 2013. Een wonderlijk bouwsel. - Natura 110 (5): 14-15.
- Faasen, T., 2013. Wilde bijen van de Leembossen: 250-259. In: W. Poelmans, J. van der Straaten & K. Veling (red.), Leembossen in het Groene Woud, schatkamer van biodiversiteit. - Pictures Publishers, Woudrichem, 280 p.
- Heijden, L. van der, 2013. Leegstand bijenhôtels. - Bijenhouden 7 (8): 24-25.
- Heitmans, W. & R. Vogel, 2013. In memoriam Hans Vogel (1942-2012). - Entomologische Berichten 73 (1): 26.
- Heitmans, W.R.B., 2013. Taxonomische identiteit van de wolbijenmijt *Sennertomyx manicati*; nieuw voor Nederland met vermelding van de vindplaatsen. - Entomologische Berichten 73 (6): 226-236.
- Hernen, R. van, 2013. Red de klimop. Een pleidooi voor meer klimop, ook in bomen! - Bijenhouden 7 (7): 4-5.
- Jansen, K., 2013. Bedreigde diersoorten zonder Rode Lijsten: wezenlijk of wezenloos? - Masterscriptie Tilburg University, Opleiding Rechtsgeleerdheid accent recht en duurzaamheid, 106 p.
- Koster, A., 2013. Korte Mededeling: Een website voor bijen en bijenbeheer. - Entomologische Berichten 73 (3): 118.

- Koster, A., 2013. Zonderwijk, de bermen en het ecologische groenbeheer. - *Bijenhouden* 7 (8): 22-23.
- Kraker, C. de, 2013. Grevelingenverslag 2012. Onderzoek aan de flora en fauna van de Hompelvoet en andere gebieden in de Grevelingen. - Rapport Ecologisch adviesbureau Sandvicensis, 94 p.
- Loonstra, A.J. & W. Patberg, 2013. Monitoring in het kader van de Stedelijke Ecologische Structuur Groningen 2012: inventarisatie bijen. - Rapport 2012-048, Koeman en Bijkerk bv, Haren, 128 p.
- Lucas-Barbosa, D. & M. Dicke, 2013. Sociale wespen zijn geweldige roofdieren. - *Dierplagen* 16 (3): 4-7.
- Mabelis, A.A., 2013. Boommier, *Lasius brunneus* (Formicidae), als gast in een bosmierennest. - *Entomologische Berichten* 73 (1): 25.
- Mabelis, B., 2013. Uitgelezen: Czechowski, W., A. Radchenko, W. Czechowska & K. Vepsäläinen, The ants of Poland, with reference to the myrmecofauna of Europe. *Fauna Polski - Nowa seria - vol. 4*, 496 pp. - *Entomologische Berichten* 73 (1): 35.
- Moens, F., 2013. Dracht op niveau. Bomen voor bijen. - *Bijenhouden* 7 (8): 8-11.
- Moens, F., 2013. Mailbox. Reactie op: Red de klimop. - *Bijenhouden* 7 (8): 32.
- Noordijk, J., J. Hermans & A.J. van Loon, 2013. Terreinbeheer voor mieren (Hymenoptera: Formicidae) in het Nationaal Park De Meinweg. - *Natuurhistorisch Maandblad* 102 (10): 266-270.
- Peeters, T., P. van Wielink, K. Zwakhals, K. van Achterberg, J.W. van Zuijlen, J. van Kemenade & H. Spijkers, 2013. Bijenhotels in De Kaaistoep. Welk gezelschap van soorten ontwikkelt zich in dit biotoop?: 71-79. In: T. Peeters, A. van Eck & T. Cramer (red.), *Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2012*, 18e onderzoeksjaar. - TWM Gronden B.V., Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, 117 p.
- Peeters, T.M.J., 2013. Uitgelezen: Michael E. Archer, 2012. Vespine wasps of the world. Behaviour, ecology & taxonomy of the Vespinae. - *Entomologische Berichten* 73 (5): 217-218.
- Reemer, M. & T.M.J. Peeters, 2013. Bijen in het centrale stuifzandgedeelte van de Loonse en Drunense Duinen. - Stichting EIS-Nederland, Leiden, rapportnr. EIS2013-08, 18 p.
- Reemer, M., 2013. Wilde bestuivers. - *EIS-Nieuwsbrief* 58: 7-8.
- Reemer, M., 2013. Bijenboek bijna in de prijzen. - *EIS-Nieuwsbrief* 58: 7.
- Rijn, J.W. van & L. Gütz, 2013. In memoriam Arjen Neve 1931-2013. - *Bijenhouden* 7 (7): 21.
- Roes, F.L., 2013. Unsynchronized disinfections favour the evolution of virulent parasites. - *Entomologische Berichten* 73 (1): 26-27.
- Rond, J. de, 2013. Wilde bijen in Lelystad. Drie decennia waarnemingen van bijen en hommels op het nieuwe land. - Eigen uitgave, 65 p.
- Scheer, H. van der & T. Blacquière, 2013. Geografische patronen in sterfte / geen sterfte. Ernstige verliezen 'slechts' lokaal. - *Bijenhouden* 7 (6): 20-22.
- Schreven, S., 2013. Bemind en bedreigd: de wilde bijen van Nederland. - *Amoeba* 87 (2): 4-6.
- Schreven, S.J.J., 2013. Bijen en wespen in gebieden van Staatsbosbeheer, verslag van inventarisatie 2011-2012: De Bruuk, Groesbeekse Bos - De But, Millingerwaard, Mulderskop. - Wageningen, 17 maart 2013, 13 p.
- Smit, J., 2013. De gouden kegelbij *Coelioxys aurolimbata* teruggevonden in het riviereengebied (Hymenoptera: Apoidea: Megachilidae). - *Nederlandse Faunistische Mededelingen* 40: 39-41
- Veeneklaas, R., 2013. Ssst, de bij slaapt! Oververmoeide bijen raken de weg kwijt. - *Bijenhouden* 7 (6): 23-24.
- Wielink, P. van & H. Spijkers, 2013. Insects nightly attracted to light at a single site in De Kaaistoep, The Netherlands. Orders, families and species identified in 1995-2011. - *Entomologische Berichten* 73 (5): 200-214.

Literatuur buitenland (100)

- Aguiar, A.P. et al., 2013. Order Hymenoptera: 51-62. In: Zhang, Z.-Q. (ed.) *Animal Biodiversity: An Outline of Higher-level Classification and Survey of Taxonomic Richness* (Addenda 2013). - *Zootaxa* 3702 (1): 1-82.
- Alencar, I.D.C.C. & C.O. Azevedo, 2013. Reclassification of Epyrini (Hymenoptera: Bethyridae): a tribal approach with commentary on their genera. - *Systematic Entomology* 38: 45-80.
- * Archer, M., 2013. Key to the genera of the Bethyridae. - *BWARS Newsletter*, Spring 2013: 10-12.
- Archer, M.E., 2013. Gains and losses of the *Andrena* and *Panurgus* mining bees (Hym., Andrenidae) in Watsonian Yorkshire. - *BWARS Newsletter*, Autumn 2013: 25-26.
- Arundel, J., B.P. Oldroyd & S. Winter, 2013. Modelling estimates of honey bee (*Apis* spp.) colony density from drones. - *Ecological Modelling* 267: 1-10.
- Becher, M.A., J.L. Osborne, P. Thorbek, P.J. Kennedy & V. Grimm, 2013. Towards a systems approach for understanding honeybee decline: a stocktaking and synthesis of existing models. - *Journal of Applied Ecology* 50: 868-880.
- Blösch, M., 2013. Nestverschluss eines *Gymnomerus laevipes* (Shuckhard, 1837) (Vespidae, Eumeninae). - *BembiX* 37: 2-4.
- Burger, H., M. Ayasse, S. Dötterl, S. Kreissl & C.G. Galizia, 2013. Perception of floral volatiles involved in host-plant finding behaviour: comparison of a bee specialist and generalist. - *J. Comp. Physiol. A* 199: 751-761.
- Cappellari, S.C., H. Schaefer & C.C. Davis, 2013. Evolution: pollen or pollinators - which came first? - *Current Biology* 23 (8): R316.
- Cardinal, S. & B.N. Danforth, 2013. Bees diversified in the age of eudicots. - *Proceedings of the Royal Society B* 280 (1755): 1-9.
- Carvalho, L.G., W.E. Kunin, P. Keil, J. Aguirre-Gutiérrez, W.N. Ellis, R. Fox, Q. Groom, S. Hennekens, W. Van Landuyt, D. Maes, F. Van de Meutter, D. Michez, P. Rasmont, B. Ode, S.G. Potts, M. Reemer, S.P.M. Roberts, J. Schaminée, M.F. WallisDeVries & J.C. Biesmeijer, 2013. Species richness declines and biotic homogenisation have slowed down for NW-European pollinators and plants. - *Ecology Letters* 2013: 1-9.
- Celary, W. & B. Wisniewski, 2013. *Stelis minima* Schenck, 1859 (Hymenoptera: Apoidea: Megachilidae) - a species of wild bee new to Polish fauna. - *Journal of Apicultural Science* 57 (1): 15-23.
- Cerna, K., J. Straka & P. Minclinger, 2013. Population structure of pioneer specialist solitary bee *Andrena vaga*

- (Hymenoptera: Andrenidae) in central Europe: the effect of habitat fragmentation or evolutionary history? - Conservation Genetics 14: 875-883.
- Cerna, K., M. Zemenova, L. Machackova, Z. Kolinova & J. Straka, 2013. Neighbourhood society: nesting dynamics, usurpations and social behaviour in solitary bees. - PLOS ONE 8 (9): e73806.
- Cross, I., 2013. Some observations on *Pseudepipona herrichii* (Saussure). - BWARS Newsletter, Autumm 2013: 23-24.
- Danforth, B.N., S. Cardinal, C. Praz, E.A.B. Almeida & D. Michez, 2013. The impact of molecular data on our understanding of bee phylogeny and evolution. - Annu. Rev. Entomol. 58: 57-78.
- De Luca, P.A. & M. Vallejo-Marín, 2013. What's the 'buzz' about? The ecology and evolutionary significance of buzz-pollination. - Current Opinion in Plant Biology 16: 429-435.
- De Luca, P.A., L.F. Bussière, D. Souto-Vilaros, D. Goulson, A.C. Mason & M. Vallejo-Marín, 2013. Variability in bumblebee pollination buzzes affects the quantity of pollen released from flowers. - Oecologia 172: 805-816.
- Dellicour, S., T. Lecocq, M. Kuhlmann, P. Mardulyn & D. Michez, 2013. Molecular phylogeny, biogeography, and host plant shifts in the bee genus *Melitta* (Hymenoptera: Anthophila). - Molecular Phylogenetics and Evolution 70: 412-419.
- Dicks, L., 2013. Bees, lies and evidence-based policy. - Nature 494: 283.
- Dicks, L.V. et al., 2013. Identifying key knowledge needs for evidence-based conservation of wild pollinators: a collaborative cross-sectoral exercise. - Insect Conservation and Diversity 6: 435-446.
- Dmochowska, K., K. Giejdasz, M. Fliszkiwicz & K. Zoltowska, 2013. Prolonged postdiapause: influence on some indicators of carbohydrate and lipid metabolism of the red mason bee, *Osmia rufa*. - Journal of Insect Science 13: article 77.
- Dorchin, A., I. Filin, I. Azhaki & A. Dafni, 2013. Movement patterns of solitary bees in a threatened fragmented habitat. - Apidologie 44: 90-99.
- Early, J., 2013. Notes on *Ancistrocerus nigricornis* (Curtis, 1826) during 2013. - BWARS Newsletter, Autumm 2013: 10-12.
- Ebermann, E., M. Hall, U. Hausl-Hofstätter, J.M. Jagersbacher-Baumann, R. Kirschner, T. Pfingstl & E. Plassnig, 2013. A new phoretic mite species with remarks to the phenomenon "Sporothecae" (Acari, Scutacaridae; Hymenoptera, Aculeata). - Zoologischer Anzeiger 252: 234-242.
- Else, G., 2013. Mounting *Colletes*. - BWARS Newsletter, Autumm 2013: 22.
- Engel, M.S. & N.P. Kristensen, 2013. A history of entomological classification. - Annual Review of Entomology 58: 585-607.
- Engel, M.S., 2013. Aristotle's *Historia Animalium* and *Apis* reproduction. - Journal of Melittology 4: 1-3.
- Engel, P. & N.A. Moran, 2013. The gut microbiota of insects - diversity in structure and function. - FEMS Microbiology Reviews 37: 699-735.
- Fateryga, A.V., 2013. The nest structure in four wasp species of the genus *Euodynerus* Dalla Torre (Hymenoptera, Vespidae: Eumeninae). - Entomological Review 93 (4): 412-421.
- Franzén, M. & S.G. Nilsson, 2013. High population variability and source-sink dynamics in a solitary bee species. - Ecology 94 (6): 1400-1408.
- Franzini, L., 2013. Evaluation of *Bombus (Psithyrus) rupestris* success in usurping colonies of reported host species *B. pascuorum* and *B. sylvarum* in laboratory conditions. - Insectes Sociaux 60: 273-274.
- * Frommer, U., 2013. Hinweise zur Trennung der solitären Faltenwespen *Eumenes c. coarctatus* (Linnaeus, 1758) und *Eumenes p. pedunculatus* (Panzer, 1799) (Hymenoptera, Vespidae, Eumeninae). - BembiX 36: 18-21.
- Fründ, J., C.F. Dormann, A. Holzschuh & T. Tschardtke, 2013. Bee diversity effects on pollination depend on functional complementarity and niche shifts. - Ecology 94 (9): 2042-2054.
- Fründ, J., S.L. Zieger & T. Tschardtke, 2013. Response diversity of wild bees to overwintering temperatures. - Oecologia 173: 1639-1648.
- Garibaldi et al., 2013. Wild pollinators enhance fruit set of crops regardless of honey bee abundance. - Science 339 (6127): 1608-1611.
- * Gonzalez, V.H. & T.L. Griswold, 2013. Woolcarder bees of the genus *Anthidium* in the Western Hemisphere (Hymenoptera: Megachilidae): diversity, host plant associations, phylogeny, and biogeography. - Zoological Journal of the Linnean Society 168: 221-425.
- Gonzalez, V.H., T. Griswold & M.S. Engel, 2013. Obtaining a better taxonomic understanding of native bees: where do we start? - Systematic Entomology 38 (4): 645-653.
- Gowdy, J., L. Krall & Y. Chen, 2013. The parable of the bees: beyond proximate causes in ecosystem service valuation. - Environmental Ethics 35: 41-55.
- Guglielmino, A., M. Olmi & C. Bückle, 2013. An updated host-parasite catalogue of world Dryinidae (Hymenoptera: Chrysidoidea). - Zootaxa 3740 (1): 1-113.
- Habermannová, J., P. Bogusch & J. Straka, 2013. Flexible host choice and common host switches in the evolution of generalist and specialist cuckoo bees (Anthophila: *Sphcodes*). - PLoS ONE 8 (5): e64537.
- Haider, M., S. Dorn & A. Müller, 2013. Intra- and interpopulational variation in the ability of a solitary bee species to develop on non-host pollen: implications for host range expansion. - Functional Ecology 27: 255-263.
- Hagen, M. & Y.L. Dupont, 2013. Inter-regular span and head with as estimators of fresh and dry body mass in bumblebees (*Bombus* spp.). - Insectes Sociaux 60: 251-257.
- Hedtke, S.M., S. Patiny & B.N. Danforth, 2013. The bee tree of life: a supermatrix approach to apoid phylogeny and biogeography. - BMC Evolutionary Biology 13: 138.
- Hermes, M.G., G.A.R. Melo & J.M. Carpenter, 2013. The higher-level phylogenetic relationships of the Eumeninae (Insecta, Hymenoptera, Vespidae), with emphasis on *Eumenes* sensu lato. - Cladistics 2013: 1-32.
- Holzschuh, A., C.F. Dormann, T. Tschardtke & I. Steffan-Dewenter, 2013. Mass-flowering crops enhance wild bee abundance. - Oecologia 172: 477-484.
- Hudewenz, A. & A.-M. Klein, 2013. Competition between honey bees and wild bees and the role of nesting resources in a nature reserve. - Journal of Insect Conservation 17: 1275-1283.

- Hunt, J.H. & F.-J. Richard, 2013. Intracolony vibroacoustic communication in social insects. - *Insectes Sociaux* 60 (4): 403-417.
- Jacobi, B., 2013. Fund der Gelbgefleckten Dusterbiene *Stelis* (*Pseudostelis*) *signata* (Latreille, 1809) an der Grenze Niederrheinisches Tiefland / Westfälische Bucht (NRW). - *BembiX* 36: 36-37.
- Jauker, B., J. Krauss, F. Jauker & I. Steffan-Dewenter, 2013. Linking life history traits to pollinator loss in fragmented calcareous grasslands. - *Landscape Ecol.* 28: 107-120.
- Jha, S. & C. Kremen, 2013. Resource diversity and landscape-level homogeneity drive native bee foraging. - *PNAS* 110 (2): 555-558.
- Johnson, B.R., M.L. Borowiec, J.C. Chiu, E.K. Lee, J. Atallah & P.S. Ward, 2013. Phylogenomics resolves evolutionary relationships among ants, bees, and wasps. - *Current Biology* 23: 1-5.
- Kayaalp, K., M.P. Schwarz & M.I. Stevens, 2013. Rapid diversification in Australia and two dispersals out of Australia in the globally distributed bee genus, *Hylaeus* (Colletidae: Hylaeinae). - *Molecular Phylogenetics and Evolution* 66: 668-678.
- Kennedy, C.M. et al., 2013. A global quantitative synthesis of local and landscape effects on wild bee pollinators in agroecosystems. - *Ecology Letters* 16: 584-599.
- Klopfstein, S., L. Vilhelmsen, J.M. Heraty, M. Sharkey & F. Ronquist, 2013. The hymenopteran tree of life: evidence from protein-coding genes and objectively aligned ribosomal data. - *PLoS ONE* 8 (8): e69344.
- Kotthoff, U., T. Wappler & M.S. Engel, 2013. Greater past disparity and diversity hints at ancient migrations of European honey bee lineages into Africa and Asia. - *Journal of Biogeography* 40: 1832-1838.
- LaPolla, J.S., G.M. Dlussky & V. Perrichot, 2013. Ants and the fossil record. - *Annual Review of Entomology* 58: 609-630.
- Lebuhn, G. et al., 2013. Detecting insect pollinator declines on regional and global scales. - *Conservation Biology* 27: 113-120.
- Lecocq, L., S. Dellicour, D. Michez, P. Lhomme, M. Vanderplanck, I. Valterova, J.-Y. Rasplus & P. Rasmont, 2013. Scent of a break-up: phylogeography and reproductive trait divergences in the red-tailed bumblebee (*Bombus lapidarius*). - *BMC Evolutionary Biology* 13: 263.
- Lemelin, R.H., 2013. To bee or not to bee: whether 'tis nobler tot revere or to revile those six-legged creatures during one's leisure. - *Leisure Studies* 32 (2): 153-171.
- Litman, J.R., C.J. Praz, B.N. Danforth, T.L. Griswold & S. Cardinal, 2013. Origins, evolution, and diversification of cleptoparasitic lineages in long-tongued bees. - *Evolution* 67 (10): 2982-2998.
- MacIvor, J.S. & A.E. Moore, 2013. Bees collect polyurethane and polyethylene plastics as novel nest materials. - *Ecosphere* 4 (12): 155.
- Maebe, K., I. Meeus, J. Maharramov, P. Grootaert, D. Michez, P. Rasmont & G. Smagghe, 2013. Microsatellite analysis in museum samples reveals inbreeding before the regression of *Bombus veteranus*. - *Apidologie* 44: 188-197.
- Martin, H.-J., 2013. Wiederfund der in NRW seit 1954 verschollenen Sandbiene *Andrena* (*Hoplandrena*) *rosae* Panzer, 1801 (Apoidea, Andrenidae). - *BembiX* 37: 15-18.
- McFrederick, Q.S. & D.R. Taylor, 2013. Evolutionary history of nematodes associated with sweat bees. - *Molecular Phylogenetics and Evolution* 66: 847-856.
- Michener, C.D., 2013. Notes on male and female facial patterns in bees (Hymenoptera: Apoidea), with comments on other aculeates. - *Journal of Melittology* 26: 1-4.
- Nadolski, J., 2013. Phenology of European hornet, *Vespa crabro* L. and Saxon wasps, *Dolichovespula saxonica* Fabr. (Hymenoptera: Vespidae): the influence of the weather on the reproductive success of wasps societies in urban conditions. - *Sociobiology* 60 (4): 477-483.
- Niehuis, M. & J. Lückmann, 2013. Der Schwarze Pelzbiene-Ölkafer - *Stenoria analis* (Schaum, 1859) - neu in Westdeutschland (Coleoptera: Meloidae). - *Fauna Flora Rheinland-Pfalz* 12 (3): 1021-1028.
- Ohl, M., 2013. Till Osten (1944-2012). - *Hamuli* 4 (1): 8-10.
- O'Toole, C., 2013. Bees. A natural history. - Firefly Books, New York, 240 p. (zie boekbespreking in *HymenoVaria* 8: 40.)
- Payne, A., P.M. Barden, W.C. Wheeler & J.M. Carpenter, 2013. Direct optimization, sensitivity analysis, and the evolution of the hymenopteran superfamilies. - *American Museum Novitates* 3789: 1-19.
- Pellissier, L., J.-N. Pradervand, P.H. Williams, G. Litsios, D. Cherix & A. Guisan, 2013. Phylogenetic relatedness and proboscis length contribute to structuring bumblebee communities in the extremes of abiotic and biotic gradients. - *Global ecology and biogeography* 22: 577-587.
- Perrard, A., K.M. Pickett, C. Villemant, J. Kojima & J. Carpenter, 2013. Phylogeny of hornets: a total evidence approach (Hymenoptera, Vespidae, Vespinae, *Vespa*). - *Journal of Hymenoptera Research* 32: 1-15.
- Popic, T.J., Y.C. Davilla & G.M. Wardle, 2013. Evaluation of common methods for sampling invertebrate pollinator assemblages: net sampling out-perform pan traps. - *PLoS ONE* 8 (6): e66665.
- Ravoet, J., J. Maharramow, I. Meeus, L. De Smet, T. Wenseleers, G. Smagghe & D.C. de Graaf, 2013. Comprehensive bee pathogen screening in Belgium reveals *Crithidia mellificae* as a new contributory factor to winter mortality. - *PLoS ONE* 8 (8): e72443.
- Reder, G., 2013. Bemerkenswerte Begebenheiten bei einer Brutanlage der Knotenwespe *Cerveris rhybysensis* (L.) (Hymenoptera: Crabronidae). - *BembiX* 37: 25-34.
- Reder, G., 2013. Erkenntnisse zur Brutplatzwahl der Faltenwespe *Eumenes papillarius* (Christ, 1791) (Hymenoptera: Vespidae: Eumeninae). - *Fauna Flora Rheinland-Pfalz* 12 (3): 1087-1094.
- Rehan, S.M., R. Leys & M.P. Schwarz, 2013. First evidence for a massive extinction event affecting bees close to the K-T boundary. - *PLoS ONE* 8 (10): e76683.
- Richard, F.-J. & J.H. Hunt, 2013. Intracolony chemical communication in social insects. - *Insectes Sociaux* 60: 275-291.
- Rogers, S.R., P. Cajamarca, D.R. Tarpy & H.J. Burrack, 2013. Honey bees and bumble bees respond differently to inter- and intra-specific encounters. - *Apidologie* 44: 621-629.

- Scheper, J., A. Holzschuh, M. Kuussaari, S.G. Potts, M. Rundlöf, H.G. Smith & D. Kleijn, 2013. Environmental factors driving the effectiveness of European agri-environmental measures in mitigating pollinator loss - a meta-analysis. - *Ecology Letters* 16: 912-920.
- Schiestl, F.P. & S.D. Johnson, 2013. Pollinator-mediated evolution of floral signals. - *Trends in Ecology & Evolution* 28 (5): 307-315.
- Schindler, M., O. Diestelhorst, S. Härtel, C. Saure, A. Schanowski & H.R. Schwenninger, 2013. Monitoring agricultural ecosystems by using wild bees as environmental indicators. - *BioRisk* 8: 53-71.
- * Schwenninger, H.R., 2013. Festlegung von Typen für *Andrena nitidiuscula* Schenck 1853 und *Andrena fulvicornis* Schenck 1861 sowie Erstnachweis von *Andrena curvana* Wancke 1965 für Deutschland (Hymenoptera, Andrenidae, *Andrena*, Subgenus *Notandrena*). - *Linzer biol. Beitr.* 45 (2): 1945-1962.
- Sedivy, C., S. Dorn & A. Müller, 2013. Evolution of nesting behaviour and kleptoparasitism in a selected group of osmiine bees (Hymenoptera: Megachilidae). - *Biological Journal of the Linnean Society* 108: 349-360.
- Sedivy, C., S. Dorn, A. Widmer & A. Müller, 2013. Host range evolution in a selected group of osmiine bees (Hymenoptera: Megachilidae): the Boraginaceae-Fabaceae paradox. - *Biological Journal of the Linnean Society* 108: 35-54.
- Sheffield, C.S., A. Pindar, L. Packer & P.G. Kevan, 2013. The potential of cleptoparasitic bees as indicator taxa for assessing bee communities. - *Apidologie* 44: 501-510.
- Stenmark, M., 2013. Critical floral resource levels and nesting biology of the mining bee *Andrena marginata* (Hymenoptera: Andrenidae). - *Entomologisk Tidskrift* 134(3): 135-148.
- Stokstad, E., 2013. Pesticides under fire for risks to pollinators. - *Science* 340: 674-676.
- Szentgyorgyi, H. & M. Woychiechowski, 2013. Cocoon orientation in the nests of red mason bees (*Osmia bicornis*) is affected by cocoon size and available space. - *Apidologie* 44: 334-341.
- Theunert, R., 2013. Buchbesprechung: Peeters et al. (2012): De nederlandse bijen (Hymenoptera: Apidae s.l.). Reihe "Natuur van Nederland", Band 11. 544 Seiten. - *BembiX* 36: 3.
- Theunert, R., 2013. *Anthidium manicatum* (L., 1758) auf Juist (Hymenoptera: Apidae). - *BembiX* 37: 35.
- Theunert, R., 2013. Ein im Oktober aktives Männchen von *Priocnemis coriacea* Dahlbom, 1843 (Hymenoptera: Pompilidae). - *BembiX* 37: 35.
- * Theunert, R., 2013. Wenn die Bestimmung ins Leere geht - ein persönlicher Bericht! - *BembiX* 37: 52-55.
- Tölke, A., 2013. Vollautomatische Registrierung des Zeitverhaltens einiger solitärer Hymenopteren, demonstriert am Beispiel von *Osmia rufa* (Linnaeus, 1758), *Anthophora plumipes* (Pallas, 1772) und *Symmorphus crassicornis* (Panzer, 1798). - *BembiX* 36: 42-56.
- Wasielewski, O., T. Wojciechowicz, K. Giejdasz & N. Krishnan, 2013. Overwintering strategies in the red mason solitary bee - physiological correlates of midgut metabolic activity and turnover of nutrient reserves in females of *Osmia bicornis*. - *Apidologie* 44: 642-656.
- Williams, P.H., A. Byvaltsev, C. Sheffield & P. Rasmont, 2013. *Bombus cullumanus* - an extinct European bumblebee species? - *Apidologie* 44: 121-132.
- Wilson, J.S., C.D. von Dohlen, M.L. Forister & J.P. Pitts, 2013. Family-level divergences in the stinging wasps (Hymenoptera: Aculeata), with correlations to angiosperm diversification. - *Evolutionary Biology* 40: 101-107.
- Winfree, R., 2013. Global change, biodiversity, and ecosystem services: What can we learn from studies of pollination? - *Basic and Applied Ecology* 14: 453-460.
- Zanette, L.R., S.D.L. Miller, C.M.A. Faria, E.J. Almond, T.J. Huggins, W.C. Jordan & A.F.G. Bourke, 2013. Reproductive conflict in bumblebees and the evolution of worker policing. - *Evolution* 66 (12): 3765-3777.

De meeste leden van onze sectie zijn, denk ik, vooral actief op het terrein van de faunistiek. Een enkeling is geïnteresseerd in de bouw van de bij, waarschijnlijk